

۱۶۸۹۵۵

به نام خدا

آیین دادرسی مدنی

جلد اول

دکتر رسول ملکوتی

استادیار دانشگاه آزاد اسلامی پردیس

سرشناسه	:	ملکوتى، رسول، ۱۳۶۵ -
عنوان قراردادی	:	ایران، قوانین و احکام Iran. Laws, etc.
عنوان و نام پدیدآور	:	آیین دادرسی مدنی ۱/ رسول ملکوتی.
مشخصات نشر	:	تهران: سروشگان، ۱۳۹۸.
مشخصات ظاهری	:	۲۴۷ ص.
شابک	:	۹۷۸-۶۲۲-۶۸۴۵-۰۹-۰
وضعیت فهرست نویسی	:	فیپا
یادداشت	:	کتابنامه: ص. ۲۴۷.
موضوع	:	آیین دادرسی مدنی -- ایران
موضوع	:	Civil procedure -- Iran
موضوع	:	حقوق مدنی -- ایران
موضوع	:	Iran Civil rights --
رده بندی کنگره	:	KMH۱۷۱۰
شماره کتابشناسی ملی	:	۵۹۱۲۹۳۸

نام کتاب: آیین دادرسی مدنی ۱

نویسنده: دکتر رسول ملکوتی

ناشر: سروشگان

نوبت چاپ: یکم ۱۳۹۹

شمارگان: ۵۰۰

شابک: ۹۷۸-۶۲۲-۶۸۴۵-۹-۰

قیمت: ۴۸۰۰۰ تومان

تهران، میدان انقلاب، خیابان کارگر جنوبی، کوچه مهدی زاده، پلاک ۲۷، واحد ۲

تلفن: ۰۲۱۶۶۵۹۱۷۷۹، نمابر: ۰۲۱۶۶۵۹۱۳۷۳، رایانامه: info@soroushgan.ir

تارنما و فروشگاه اینترنتی: www.soroushgan.ir

فهرست مطالب

۱۷.....	مقدمه
۱۹.....	مبحث اول: مفهوم، موضوع و خصوصیات آیین دادرسی
۱۹.....	گفتار اول: ثبوت و اثبات حق
۱۹.....	۱- مرحله ثبوت حق
۱۹.....	۲- مرحله اثبات حق
۲۰.....	گفتار دوم: مفهوم آیین دادرسی
۲۰.....	۱- اثبات وجوب حق
۲۰.....	۲- رد ادعای نبود حق
۲۱.....	گفتار سوم: مقررات حاکم بر ثبوت و اثبات حق
۲۱.....	۱- مقررات حاکم بر ثبوت زوال حق
۲۱.....	۲- مقررات حاکم بر اثبات ثبوت بارزوال حق
۲۱.....	گفتار چهارم: موضوع آیین دادرسی مدنی
۲۲.....	گفتار پنجم: مفهوم دعوی
۲۲.....	۱- دعوی به معنی اعم
۲۲.....	۲- دعوی به معنی اخص
۲۳.....	۱-۲- ادعا
۲۳.....	۲-۲- عینیت یافتگی
۲۳.....	۳-۲- طرح در مرجع رسیدگی
۲۳.....	گفتار ششم: انواع آیین دادرسی
۲۴.....	۱- آیین دادرسی مدنی
۲۴.....	۲- آیین دادرسی کیفری
۲۴.....	گفتار ششم: هدف آیین دادرسی
۲۴.....	گفتار هفتم: خصوصیات مقررات آیین دادرسی
۲۵.....	۱- شکلی اند
۲۵.....	۲- آمرانه اند
۲۵.....	۳- عطف بما سبق می شوند
۲۶.....	گفتار هشتم: قلمرو آیین دادرسی مدنی
۲۶.....	۱- محاکم حقوقی
۲۷.....	۲- سایر مراجع تصریحی
۲۷.....	۳- اصول و مقررات

۲۷.....	مبحث دوم: اصول دادرسی
۲۸.....	گفتار اول: ذینفع بودن خواهان
۲۸.....	۱- خواهان
۲۸.....	الف- اصیل
۲۸.....	ب- نماینده
۲۹.....	۲- ذینفع بودن
۲۹.....	۱- ۲- مشروع باشد
۲۹.....	۲- ۲- مستقیم باشد
۲۹.....	گفتار دوم: اصل تدافع
۳۰.....	گفتار سوم: اصل لزوم تعیین تکلیف
۳۰.....	۱- صدور رأی مقتضی
۳۱.....	۲- فصل خصومت
۳۱.....	گفتار چهارم: اصل فراغ دادرسی
۳۲.....	گفتار پنجم: اصل استقلال دادرسی
۳۲.....	گفتار ششم: اصل صلاحیت دادگاه
۳۳.....	گفتار هفتم: اصل رسیدگی بدوی
۳۳.....	گفتار هشتم: اصل قطعیت آراء دادگاه
۳۴.....	گفتار نهم: اصل موجه بودن رأی دادگاه
۳۴.....	گفتار دهم: مقررات دادرسی مدنی
۳۴.....	مبحث سوم: صلاحیت مراجع و حل اختلاف ناشی از آن
۳۵.....	گفتار اول: مفهوم صلاحیت مرجع
۳۵.....	گفتار دوم: مرجع تعیین صلاحیت
۳۵.....	گفتار سوم: مرجع تشخیص صلاحیت
۳۶.....	گفتار چهارم: زمان تشخیص صلاحیت
۳۶.....	گفتار پنجم: نتیجه‌ی عدم احراز صلاحیت
۳۷.....	گفتار ششم: تصمیم دادگاه مرجوع‌الیه
۳۷.....	مبحث چهارم: اقسام محاکم
۳۷.....	گفتار اول: انواع مراجع قضایی
۳۸.....	گفتار دوم: مراجع قضایی دادگستری
۳۸.....	۱- مراجع حقوقی
۳۸.....	الف- دادگاه عمومی حقوقی

۳۸	ب- دادگاه خانواده
۳۹	۲- دادگاه‌های کیفری
۳۹	الف- دادگاه کیفری دو
۳۹	ب- دادگاه کیفری یک
۳۹	ج- دادگاه انقلاب
۴۰	د- دادگاه نوجوانان و اطفال
۴۰	و- دادگاه نظامی
۴۰	۳- دیوان عدالت اداری
۴۰	۴- شورای حل اختلاف
۴۱	گفتار سوم: مراجع قضایی تازه ثبت
۴۱	۱- مراجع قضایی موجود در سازمان ثبت احوال
۴۱	۲- مراجع قضایی موجود سازمان ثبت اسناد و املاک
۴۲	گفتار چهارم: مراجع غیرقضایی
۴۲	۱- مراجع رسیدگی موضوع قانون کار
۴۲	۱-۱- هیأت تشخیص
۴۳	۱-۲- هیأت حل اختلاف
۴۳	۲- مراجع رسیدگی موجود در شهرداری
۴۳	۲-۱- کمیسیون موضوع ماده ۱۰۰
۴۸	۲-۲- کمیسیون موضوع ماده ۷۷
۴۸	۲-۳- کمیسیون موضوع بند ۲۰ ماده ۵۵
۴۹	۲-۴- کمیسیون ماده ۹۹
۴۹	۳- مراجع رسیدگی موجود در سازمان مالیات
۵۰	۳-۱- هیأت حل اختلاف بدوی
۵۱	۳-۲- هیأت حل اختلاف تجدیدنظر
۵۲	۳-۳- شورای عالی مالیاتی
۵۲	۴- مراجع رسیدگی موجود در کانون وکلای دادگستری
۵۲	۴-۱- دادسرای انتظامی کانون وکلا
۵۳	۴-۲- دادگاه انتظامی کانون وکلا
۵۳	۵- مراجع رسیدگی موجود در کانون کارشناسان قوه قضاییه
۵۴	۵-۱- دادسرای انتظامی کانون کارشناسان
۵۴	۵-۲- دادگاه انتظامی کانون کارشناسان

۵۴.....	الف- دادگاه بدوی انتظامی.....
۵۵.....	ب- دادگاه تجدیدنظر انتظامی.....
۵۶.....	گفتار پنجم: درجات مراجع قضایی و غیرقضایی.....
۵۶.....	مبحث پنجم: انواع صلاحیت و چگونگی حل اختلاف در آن.....
۵۶.....	گفتار اول: صلاحیت ذاتی.....
۵۷.....	گفتار دوم: صلاحیت محلی.....
۵۷.....	گفتار سوم: قاعده کلی در مورد اعمال صلاحیت ذاتی.....
۵۸.....	۱- صلاحیت ملی از نظر نوع.....
۵۹.....	۲- صلاحیت ذاتی از نظر درجه مرجع.....
۵۹.....	گفتار چهارم: قاعده کلی در اعمال صلاحیت محلی.....
۶۰.....	گفتار پنجم: استثنائات صلاحیت ذاتی.....
۶۰.....	۱- استثنائات نوع.....
۶۱.....	۲- استثنائات درجه.....
۶۱.....	گفتار ششم: استثنائات صلاحیت محلی.....
۶۱.....	۱- خوانده‌ی خارجی.....
۶۲.....	۲- دعای مربوط به اموال غیرمنقول.....
۶۵.....	۳- دعای تجاری.....
۶۵.....	۴- دعای راجع به اموال منقول ناشی از قرارداد.....
۶۶.....	۵- دعای طاری.....
۶۷.....	۶- دعوی اعسار.....
۶۷.....	مبحث ششم: حل اختلاف ناشی از صلاحیت.....
۶۸.....	گفتار اول: اختلاف در صلاحیت ذاتی.....
۶۸.....	۱- اختلاف صلاحیت میان نوع مرجع قضایی و غیرقضایی.....
۶۹.....	۲- اختلاف صلاحیت میان نوع مراجع قضایی.....
۶۹.....	۳- اختلاف صلاحیت میان درجه مراجع قضایی.....
۷۰.....	۱-۳- اختلاف صلاحیت در خصوص درجه، میان مراجع قضایی یک استان.....
۷۰.....	۲-۳- اختلاف صلاحیت در خصوص درجه، میان مراجع قضایی دو استان.....
۷۰.....	گفتار دوم: اختلاف در صلاحیت محلی.....
۷۰.....	۱- اختلاف در صلاحیت محلی میان دادگاه‌های یک استان.....
۷۱.....	۲- اختلاف در صلاحیت محلی میان مراجع دو استان مختلف.....
۷۱.....	۱-۲- اختلاف در صلاحیت محلی میان دادگاه‌های بدوی دو استان.....

۷۱.....	۲-۲- اختلاف در صلاحیت محلی میان دادگاه‌های تجدیدنظر دو استان
۷۲.....	مبحث هفتم: نمایندگی در دعاوی
۷۲.....	گفتار اول: انواع نمایندگی
۷۲.....	۱- نمایندگی قانونی
۷۲.....	۲- نمایندگی قراردادی
۷۳.....	۳- نمایندگی قضایی
۷۴.....	گفتار دوم: وکالت در دعاوی
۷۵.....	گفتار سوم: شرایط وکیل در محاکم
۷۵.....	۱- کانون وکلاء دادگستری
۸۶.....	۲- مرکز امور مشاوران حقوقی، وکلاء و کارشناسان قوه قضاییه
۹۶.....	گفتار چهارم: وکالت در دعاوی حقوقی
۹۷.....	گفتار پنجم: شیوهی اعطای وکالت در دادگاه‌ها
۹۷.....	۱- قرارداد وکالت
۹۷.....	۲- برگهی وکالت
۹۹.....	گفتار ششم: طرق اعطای وکالت
۹۹.....	۱- اعطای وکالت در خارج از کشور
۹۹.....	۲- اعطای وکالت در داخل کشور
۹۹.....	۱-۲- اعطای وکالت در زندان
۱۰۰.....	۲-۲- اعطای وکالت در محکمه
۱۰۰.....	۲-۳- اعطای وکالت خارج از محکمه
۱۰۰.....	الف- اعطای وکالت در دفتر اسناد رسمی
۱۰۰.....	ب- اعطای وکالت به شکل عادی
۱۰۱.....	گفتار هفتم: تکالیف وکیل دادگستری
۱۰۱.....	۱- تکالیف وکیل در محکمه
۱۰۱.....	۱-۱- عدم تفریط در اعمال اختیارات
۱۰۱.....	۱-۲- عدم تعدی در اعمال اختیارات
۱۰۲.....	۲- تکالیف صنفی وکیل
۱۰۴.....	گفتار هشتم: ضمانت اجرای عدم انجام تکالیف از سوی وکیل دادگستری
۱۰۴.....	۱- ضمانت اجرای انتظامی
۱۰۴.....	۱-۱- اعمال مستوجب مجازات درجه سه
۱۰۵.....	۱-۲- اعمال مستوجب مجازات درجه سه یا چهار

- ۱-۳- اعمال مستوجب مجازات انتظامی درجه چهار ۱۰۶
- ۱-۴- اعمال مستوجب مجازات درجه پنج ۱۰۸
- ۱-۵- اعمال مستوجب مجازات درجه شش ۱۰۸
- ۱-۶- اعمال مستوجب مجازات‌های درجه یک و دو ۱۰۹
- ۲- ضمانت اجرای مدنی ۱۰۹
- ۳- ضمانت اجرای کیفری ۱۱۱
- گفتار نهم: انحلال وکالت ۱۱۱
- ۱- عزل از جانب مرکز ۱۱۲
- ۱-۱- اعلام به دادگاه ۱۱۲
- ۱-۲- اعلام به شخص رکن ۱۱۳
- ۲- استعفاء وکیل ۱۱۳
- ۳- عوامل قهری ۱۱۴
- ۳-۱- عوامل قهری موجب واکف ۱۱۴
- الف- عروض عامل زوال از جانب وکیل ۱۱۴
- ب- عروض عامل زوال از جانب موکل ۱۱۵
- ۳-۲- بازداشت وکیل یا تعلیق یا ممنوعیت از کار ۱۱۵
- گفتار دهم: رفع تعارض ظاهری میان مواد ۳۹ و ۴۰ قانون آیین دادرسی مدنی ۱۱۶
- گفتار یازدهم: شرکت در جلسه دادرسی ۱۱۷
- ۱- داشتن عذر موجه ۱۱۷
- ۱-۱- فوت یکی از بستگان نسبی یا سببی تا درجه‌ی اول از طبقه‌ی دوم ۱۱۷
- ۱-۲- ابتلاء به مرضی که مانع از حرکت بوده یا حرکت، مضر تشخیص داده شود ۱۱۸
- ۱-۳- حوادث قهری از قبیل سیل و زلزله که مانع از حضور در دادگاه باشد ۱۱۸
- ۱-۴- وقایع خارج از اختیار وکیل که مانع از حضور وی در دادگاه شود ۱۱۹
- ۲- وجود وقت دادرسی مقارن ۱۲۰
- ۲-۱- جمع بین همه اوقات ممکن نباشد ۱۲۰
- ۲-۲- وکیل حق توکیل نداشته باشد ۱۲۱
- ۲-۳- وکیل در یکی از جلسات حاضر حاضر شود ۱۲۱
- ۲-۴- در مورد دعاوی که امکان حضور ندارد قبلاً لایحه تقدیم نماید ۱۲۱
- گفتار دوازدهم: مسئولیت مدنی وکیل ناشی از عدم حضور موجه در جلسه ۱۲۲
- مبحث هشتم: تحقق دعوی حقوقی ۱۲۳
- گفتار اول: تقدیم دادخواست ۱۲۴

۱۲۴	۱- کتبی است
۱۲۴	۲- ابزار تحقق دعوی حقوقی است
۱۲۵	گفتار دوم: مرجع تقدیم دادخواست
۱۳۴	گفتار سوم: ارکان دادخواست
۱۳۵	۱- طرفین
۱۳۵	۲- خواسته
۱۳۵	۳- دلیل
۱۳۵	۴- سبب
۱۳۶	مبحث نهم: سرآمد مربوط به ارکان دادخواست و ضمانت اجرای آن
۱۳۶	گفتار اول: شرایط ذاتی مربوط به دادخواست
۱۳۷	۱- فرم چایی مخصوص
۱۳۷	۲- زبان فارسی
۱۳۷	۳- امضاء
۱۳۸	گفتار دوم: ضمانت اجرای شرایط ذاتی دادخواست
۱۳۸	گفتار سوم: شرایط عرضی مربوط به ارکان دادخواست
۱۳۹	۱- شرایط مربوط به طرفین
۱۳۹	۱-۱- شرایط مربوط به خواهان
۱۳۹	۱-۲- شرایط مربوط به خوانده
۱۴۱	۲- شرایط مربوط به خواسته
۱۴۲	۱-۲-۱- خواسته مالی
۱۴۲	۱-۲-۲- خواسته غیرمالی
۱۴۲	الف- غیرمالی ذاتی
۱۴۳	ب- در حکم غیرمالی
۱۴۳	۳-۲- اثر حقوقی مالی یا غیرمالی تلقی شدن خواسته دعوی
۱۴۳	الف- امکان اعتراض به رأی
۱۴۳	ب- پرداخت هزینه دادرسی
۱۴۴	۳- تعیین خواسته
۱۴۴	۱-۳- معین به معنی تعیین یافته
۱۴۴	۲-۳- معین به معنی منجز
۱۴۵	۳-۳- معین به معنی معلوم
۱۴۶	۴- تعیین بهای خواسته

۱۴۶	۴-۱- شیوه‌ی تعیین بهای خواسته
۱۴۶	الف- وجه رایج
۱۴۷	ب- وجه غیر رایج
۱۴۷	ج- مال منقول
۱۴۸	د- مال غیر منقول
۱۴۹	۴-۲- اثرات حقوقی مترتب بر بهای خواسته
۱۴۹	الف- ملاک تعیین میزان هزینه دادرسی
۱۵۰	ب- ملاک تعیین امکان اعتراض به رأی
۱۵۱	۵- اعتراض به رأی خواسته
۱۵۱	۵-۱- اعتراض خوانده
۱۵۱	۵-۲- اعتراض تا اولین جلسه رسیدگی
۱۵۲	۵-۳- مؤثر بودن اعتراض
۱۵۳	۵-۴- ارجاع امر به کارشناس
۱۵۳	گفتار چهارم: پیوست‌های دادخواست
۱۵۵	گفتار پنجم: گواهی رونوشت با اصل
۱۵۶	مبحث دهم: شرایط مربوط به دلایل
۱۵۷	گفتار اول: مفهوم دلیل
۱۵۸	گفتار دوم: قاعده‌ی منع تحصیل دلیل و ماده ۱۹۹ قانون آیین دادرسی مدنی
۱۵۹	گفتار سوم: مکان رسیدگی به دلایل
۱۵۹	گفتار چهارم: اعتبار اثباتی دلیل
۱۶۱	گفتار پنجم: تعارض میان دو اماره
۱۶۳	گفتار ششم: تعارض میان ادله به مفهوم اعم
۱۶۴	گفتار هفتم: تعارض دلیل و اماره
۱۶۴	گفتار هشتم: تعارض اماره و اصل
۱۶۶	گفتار نهم: تعارض اصول عملیه با یکدیگر
۱۶۹	گفتار دهم: اعتبار قانونی دلایل از جهت زمان ارائه
۱۶۹	۱- قانون شکلی حاکم بر دلیل
۱۷۰	۲- قانون ماهوی حاکم بر دلیل
۱۷۰	۲-۱- منشاء دعوی عمل حقوقی است
۱۷۱	۲-۲- منشاء دعوی واقعی حقوقی است
۱۷۱	گفتار یازدهم: قانون حاکم بر اثبات دلایل

گفتار دوازدهم: رسیدگی حضوری به دلایل.....	۱۷۲
۱- در مورد صحت دلیل مطرح شده میان اصحاب دعوی اختلاف باشد.....	۱۷۳
۲- اختلاف مؤثر در تصمیم نهایی قاضی باشد.....	۱۷۳
گفتار سیزدهم: افزایش یا کاهش دلایل در جریان دعوی.....	۱۷۴
مبحث یازدهم: شرایط مربوط به سبب دعوی.....	۱۷۴
گفتار اول: مفهوم سبب دعوی.....	۱۷۵
گفتار دوم: انواع سبب دعوی.....	۱۷۵
گفتار سوم: تداخل سبب موضوعی و حکمی.....	۱۷۶
گفتار چهارم: لزوم ذکر سبب موضوعی.....	۱۷۶
گفتار پنجم: تغییر سبب حکمی و موضوعی.....	۱۷۷
۱- تغییر سبب حکمی.....	۱۷۷
۲- تغییر سبب موضوعی.....	۱۷۷
۱-۲- تغییر سبب موضوعی توسط خواهان.....	۱۷۷
۲-۲- تعدد سبب موضوعی.....	۱۷۸
۲-۳- عدم اثبات سبب موضوعی.....	۱۷۹
مبحث دوازدهم: ضمانت اجرای شرایط عریضی - درخواست.....	۱۷۹
گفتار اول: رد فوری دادخواست.....	۱۸۰
گفتار دوم: توقیف دادخواست.....	۱۸۰
گفتار سوم: اثر حقوقی توقیف دادخواست.....	۱۸۱
۱- رفع نقص کامل.....	۱۸۱
۲- رفع نقص ناقص.....	۱۸۱
۳- عدم رفع نقص.....	۱۸۲
گفتار چهارم: اعتراض به قرار رد دفتری.....	۱۸۲
۱- اعتراض مردود اعلام می‌شود.....	۱۸۲
۲- اعتراض پذیرفته می‌گردد.....	۱۸۲
گفتار پنجم: ناتوانی خواهان از پرداخت هزینه دادرسی یا اعلام نشانی خوانده.....	۱۸۳
۱- عدم توان خواهان در اعلام اقامتگاه خوانده.....	۱۸۳
۲- عدم توان خواهان در پرداخت هزینه دادرسی.....	۱۸۴
مبحث سیزدهم: جریان دادخواست تا جلسه رسیدگی.....	۱۸۴
گفتار اول: جریان دادخواست بعد از تقدیم.....	۱۸۴
۱- نقصی در پرونده مشاهده کند.....	۱۸۴

مقدمه

برای هر حق مدنی سه مرحله‌ی ثبوت، اثبات و اجراء قابل تصور است. ثبوت حق همان عملیاتی است که در علم حقوق و اعتبار موجب به وجود آمدن آن می‌گردد. اعمال و وقایع حقوقی دو موجب ایجاد حق هستند. حق ثبوت یافته در عالم اعتبار، ممکن است در عالم واقع مورد انکار یا تضییع دیگران قرار گیرد، در این صورت مدعی یا صاحب حق می‌بایست در مقام اثبات حق خود برآید. و بعد از اثبات حق، با استیفاء و به اجرا درآوردن از آن متمتع گردد.

مقررات مربوط به ثبوت حق مدنی همان است که موضوع قانون مدنی یا سایر قوانین ماهوی مربوط مانند قانون تجارت یا ثبت، حسبی و ... قرار گرفته است. آیین دادرسی مدنی مجموعه مقرراتی است در مورد طریق اثبات حق مورد تضییع یا انکار قرار گرفته در محاکم قضایی مربوط. همچنین اجرای حق ثابت شده نیز مشمول مقررات اجرای احکام مدنی است. اهمیت قواعد آیین دادرسی مدنی از این جهت است که حلقه‌ی وصل میان دارندگی و تمتع (بهره‌مندی) یک حق است. و بدین است که اگر نتوان حق موجود را اثبات کرد تبعاً اجراء و بهره‌مندی از آن نیز منتفی خواهد بود.

انکار یا تضییع یک حق موجب ایجاد دعوی است. مقررات آیین دادرسی مدنی بر دعوی حاکم است و تبعاً زمانی که مدعی حق به محکمه مراجعه نکند و دعوی حقوقی محقق نشود، اجرای این مقررات موضوعیت نخواهد داشت. بنابراین مقررات مزبور حقوق و تکالیفی هستند که موضوع دعوی اما ناظر به طرفین آن و قاضی و محکمه‌ی رسیدگی کننده و سایر اشخاص مرتبط با مانند کارشناس، شهود و ... است.

مباحث آیین دادرسی در ساختار دانشکده‌های حقوق کشور ما در سه دوره متوالی ارائه می‌گردد. در این کتاب سعی شده مباحث مربوط به آیین دادرسی مدنی دوره‌ی اول

ارائه گردد. برای وصول به هدف مزبور مطالب در بیست مبحث و هر مبحث شامل چندین گفتار طرح شده است. شناسایی آیین دادرسی مدنی، مفهوم دعوی، صلاحیت، وکالت، دادخواست و شرایط آن، جلسه رسیدگی، صدور رأی، ابلاغ و تصحیح آن، موضوعات کلی تبیین شده در این کتاب هستند. امید دارم که حاصل تلاش مورد عنایت خداوند متعال قرار گرفته و برای دانشجویان و محققان مفید واقع گردد.

رسول ملکوتی^۱

www.ketab.ir